

Pósa bácsi postája

Az első nagy példányszámú, hosszú életű gyermeklap a magyar sajtó történetében az 1889-ben indult Az Én Ujságom volt. A lapot – fénykorában – Pósa Lajos (1850–1914) szerkesztette, aki nemcsak Az Én Ujságomnak, de korabeli óvodai és iskolai tankönyvekben tömegével szereplő verseinek, meséinek köszönhetően is nagy népszerűségnek örvendett az akkoriban felnövekvő nemzedékek körében. Az általa szerkesztett lap hatása azonban – sajátos körülmények folytán – túlnőtt saját korán, az első világháborúig tartó időszakon

Az első és a második világháborút követő nehéz időkben ugyanis sok családban újra a gyermekek kezébe kerültek Az Én Ujságom régi kötetei. A háborúkat közvetlenül követő időszakokban anyagi okok is szerepet játszhattak ebben, a Rákosi-korszakban pedig főként az, hogy sok szülő szívesebben adta gyermeke kezébe a „régilág” értékeit tükröző Az Én Ujságomat, mint a korabeli ideológiával átítatott ifjúsági irodalom alkotásait.

A szülők, nagyszülők egykori kedves újságja tehát – teljesen megváltozott világban – újabb generációk olvasmánya lett. A történelem sajnálatos fordulatai közrejátszottak abban, hogy *Gárdonyi Géza* Pósa Lajosról szóló patetikus jóslata („Nevel ma, nevel holnap s nevel a századok során, ameddig csak a magyar szó él a földtekén.”) egy ideig beigazolódni látszott. Mára azonban úgy tűnik, Pósa is *Szabolcska Mihály* sorsára jut: egyre többen vannak olyanok, akik nevét csupán *Karinthy Frigyes* paródiája révén ismerik, ha ismerik egyáltalán. Az „Igy írtok ti” című művében – melynek első kiadása még Pósa Lajos életében jelent meg –, *Karinthy* találóan figurázza ki Pósa műveinek azokat a vonásait, melyek a mai olvasót is leginkább zavarhatják: a laposságokat és a – gyakran bántó – nacionalista beállítottságot.

A kortárs irodalmi közvélemény Pósa Lajos jelentőségének megítélésében két, egymással élesen szemben álló táborra oszlott: *Komlós Aladár* szerint: „akármilyen furcsának tetszik, olyan szélsőségesen ellentétes ítéletek hangzottak el róla, mint *Ady Endréről*.” Baráti köre rajongással beszélt Pósáról

– közénk tartozott *Bródy Sándor* is! –, *Herрман Ottó* pedig egyenesen irodalmi Nobel-díjra akarja jelöltetni 1910-ben. Az ún. „igényesebb kritika” azonban semmibe vette: emlékezetes például *Palágyi Menyhért* kirohanása, aki 1897-ben a *Jelenkor* című folyóirat hasábjain Pósa Lajost azok közé a tömegesen jelentkező „műszendék” közé sorolta, akik „csodálatos bátorsággal tüntetnek elmebeli korlátoltságukkal”, „együgyűek a ravaszságig” és „érzelgősek a hányásig”. *Gyöngyösi László*, aki Pósa szűk baráti köréhez tartozott, így emlékezik a Pósa körüli vitákra: „Talán ... a páratlan népszerűségnek az ellenhatása volt, hogy az úgynevezett előkelő és tudományos, írói körökben meglehetősen kicsinyléssel viseltettek Pósa Lajos költészetével szemben. Ezt azonban könnyen elszenvedte.”

Rajongói és barátai igyekeztek Pósa megvédeni az őt ért vádakkal szemben. Például, a gúnyolódók kedvelt célpontja volt az a rengeteg hangutánzó- és indulatszó, melyet a költő felhalmozott a versikéiben: Pósa Lajos egyik monográfusa (és barátja), *Lőrinczy György* szerint azonban éppen ezek adják Pósa verseinek értékét: „A faj lelki világát semmi sem jellemzi jobban, mint indulatszava, mert ez spontán, számítás nélkül való, tehát őszinte kifejezése érzéseinek. A Pósa-versekben éppen az a legbecsesebb, hogy a magyar vonásokat soha el nem téveszti.”

A Pósa magasztaló megnyilvánulások egyik visszatérő eleme – vitathatatlan – művelődéstörténeti jelentőségének hangsúlyozása: *Lőrinczy György* szerint például, mikor Pósa Lajos „a szögedi bohémtyánjáról

legelső gyermekversét világgá röpítette, a magyar népnevelés és közoktatás óriás mezejét sűrű, buja gyom és dudva verte föl...”, fellépését követően azonban „...az erdők kicsiny rigói és fülemüléi többé nem mákonnyal, hanem tiszaháti búzaszemmel, Radnóti kendermaggal táplálkoztak”.

Pósa Lajos rajongói – többnyire maguk is írók – mérhetetlen nagybecsülésüknek gyakran igyekeztek metaforákban hangot adni. Gárdonyi Géza szerint Pósa Lajos a magyar gyermekirodalom épületében „...nem is kő, hanem oszlop! Nem is oszlop, hanem fundamentum.” A legmesszebbre talán *Sebők Zsigmond* ment – az ő általa használt költői kép ugyanis óhatatlanul asszociációkat kelt Pósa Lajos tevékenysége és a bibliai tereméstörténet között: „Egész héten fáradozva jár kertjében és örömmel gondol a hetedik napra, mikor gyermekek közé viszi virágait lapja, Az Én Ujságom. És a jó kertész akkor boldog, mikor gyermekek vidám, eléggül zajongását hallja ezen a hetedik napon.”

Az Én Ujságomnak a századfordulón körülbelül tízezer előfizetője volt, e mögött azonban sok tízezernyi olvasót sejtethetünk. Az Én Ujságom – eredeti célkitűzése szerint – „mindkét nembeli, 6–10 éves gyermekeknek” szólt, valójában azonban sokszor az egész család olvasta. Lőrinczy György véleménye talán rávilágít arra, miért is fizették elő a szülők olyan szívesen Az Én Ujságomat: „Ne is, ne is tudja meg a magyar gyermek azt a sok hitványságot, ami körülötte ólálkodik, ami az ő lelkének rovására ezen a szép földön ma

is végbemegy! Ha Pósára hallgatunk, nem is fogja ezt még hirtől se meghallani.”

Az Én Ujságomnak az ország minden részén voltak előfizetői. Inkább polgári és nemesi családok járták gyermekeiknek a lapot, bár a szerkesztői üzenetekben elváltva találunk utalást arra, hogy inasokhoz, „pusztai gyerekek”-hez és a munkásnegyedekbe is eljutott a lap – esetleg lelkes tanítók révén.

Az Én Ujságom népszerűségében bizonyára nem kis szerepet játszott az, hogy a lap és az olvasók közötti kapcsolat sokrétű és eleven volt. A kis olvasók előtt nyitva állt például a lehetőség, hogy „Pósa bácsi”-val, aki egyszemélyben jelképezte Az Én Ujságomat, személyesen találkozhatnak. Gyöngyösi László megemlékezik róla, hogy Pósa Lajos „... páratlan hatással volt a gyerekseregére. Szeretettel emlegették nevét, szeretettel vágyódtak látására”. Pósa bácsi szinte intézménnyé vált: „rendes gyerekfogadó napján” – szerdánként – mindig akadtak vendégei a szerkesztőségben. Sok Budapestre látogató vidéki gyermek városnéző programjának része volt a látogatás Pósa bácsinál. Az olvasók mozgósításában nagy szerepet játszottak Az Én Ujságom által szervezett jótékonyági akciók: például a lap szerzői által tartott felolvasóestek (melyek bevételét valamilyen nemes ügy támogatására fordították) és a szegény, beteg gyermekek javára történő gyűjtések (az adományozók névsorát – az adományozott összeg feltüntetésével – közzétették a lapban).

A olvasók és a lap közötti kapcsolat fenntartásában kiemelkedően fontos szerepet ját-

---

*Pósa bácsi szinte intézménnyé vált:
„rendes gyerekfogadó napján” -
szerdánként - mindig akadtak
vendégei
a szerkesztőségben.
Sok Budapestre látogató vidéki
gyermek városnéző programjának
része volt
a látogatás Pósa bácsinál.
Az olvasók mozgósításában nagy
szerepet játszottak
Az Én Ujságom által szervezett
jótékonyági akciók: például
a lap szerzői által tartott
felolvasóestek (melyek bevételét
valamilyen nemes ügy támogatására
fordították)
és a szegény, beteg gyermekek javára
történő gyűjtések
(az adományozók névsorát
- az adományozott összeg
feltüntetésével - közzétették
a lapban).*

---

szott a levélírás, illetve a levelezési rovat. Az „Szerkesztő bácsi postájá” azért érdemel megkülönböztetett figyelmet, mert az itt közölt üzenetek tekinthetők egyszersmind a lap ideológiáját rögzítő dokumentumoknak is.

Az Én Ujságom levelezési rovatának vizsgálata előtt érdemes egy kis kitérőt tenni: ki is volt tulajdonképpen a „szerkesztő bácsi”? És „bácsi” volt-e egyáltalán? *Tóth Laura* ugyanis megemlíti Pósa Lajosról szóló doktori értekezésében, hogy a levelezési rovat „vezetője” a szerkesztő felesége, *Andrássy Anna Lídia* volt: már a házasságkötést megelőző időszakban is segítette Pósanak a gyermekekkel való levelezés bonyolításában. Hogy valójában mit jelentett ez a segítség – azaz, hogy a válaszokat maga Pósa írta-e, ahogy a gyermekek gondolták, vagy sem –, valószínűleg sosem derül ki. Az üzenetek többségének stílusa, hangvétele és az általuk közvetített értékrend megfelel annak, ami Pósa verseire és prózájára jellemző – bár ez magyarázható lenne férj és feleség lelkialkatának, gondolkodásmódjának rokonságával is, és ezt a fajta lelki rokonságot a kortársak nem mulasztották el hangsúlyozni a Pósa-házaspárról szólva. Annyi azonban bizonyos: akárki volt is a „szerkesztő bácsi”, ő is csak ember volt. Sablonos helyzetekben sablonos válaszokat adott, néha szórakozott volt: például összecserélte, eltévesztette az üzenetben megszólított gyerekek keresztnévét. Egyes lapszámokban – főleg a nyáriakban és a karácsony körüliekben – derűs, kedves hangú válaszokat írt, máskor viszont előfordult, hogy rendreutasító, „pikírt” volt a gyerekekkel. A diszkrécióra nem fektetett nagy hangsúlyt: az üzenetekben általában a gyermek(ek) teljes neve szerepelt, s csak néha monogram vagy rövidítés, ha a „szerkesztő bácsi” úgy ítélte meg, hogy válaszában tartalma kellemetlen lehet az érintettnek. Mai szemmel nézve, talán gyakrabban is élhetett volna ezzel a lehetőséggel, mint tette.

A levelezési kultúra elsajátítása

A kis olvasók leveleinek keletkezési körülményeiről képet kaphatunk *Kosztolányi Dezső* esszéjéből, melyet 1914-ben – huszonkilenc éves korában – írt, az akkor még

élő Pósa Lajoshoz: „... ön volt az, akihez öt-éves koromban, életemben először levelet írtam. Nem volt semmi mondanivalóm, kérdezni se akartam semmit, de szükségét éreztem, hogy önhöz forduljak. Az anyám vas-tag ceruzával megvonalmazott egy árkus fehér papírt. Abba a vonalkalickába kellett volna beírnom ákombákom betűimet. Csak-hogy a tollamra nem jött gondolat. Akkor éreztem először, milyen furcsa a levélírás internacionális szokása, az, hogy egy távollévő emberhez beszélünk, mintha egész közel lenne, és az, hogy egyáltalán írunk. Szemérmetlennek tartottam az írás őszinteségét. Az anyám az apámmal gondosan megbeszélte a levél tartalmát és szövegét, aztán diktálni kezdett. Bátorodom – emlékszem –, ez volt az első szó. Még nem értettem, mit jelent a bátorodom, de ma sem mondhatom el, mennyire meghatónak, főszegeknek, hősinek, »nagyos«-nak tartottam” Valószínű, hogy a felnőtt hozzátartozók az esetek nagy részében – hasonlóan, mint a Kosztolányi-családban – aktív szerepet vállaltak a levelek létrehozásában, de legalábbis gondosan „lektorálták” azokat. Erről árulkodik sok, a gyermeki gondolkodástól idegen fordulat (például „Többet már nem írok, nehogy untassam a szerkesztő bácsit...”), melyet a válaszüzenetek írója gyakran – de mindig kedvesen – szóvá is tesz.

A „szerkesztő bácsi”-nak író gyermekek nemcsak azt érezték „nagyos” dolognak, hogy leveleznek valakivel (aki ráadásul híres és felnőtt), hanem azt is, hogy gyermek létükre újság jár nekik. (És gyakran nehezémenyezték is, hogy nekik miért nem jár mindennap, mint az édesapjuknak.) A „szerkesztő bácsi” üzeneteiből kiderül, sok gyermek kérte levélben, hogy Az Én Ujságom címszalagján a saját neve szerepeljen, és ne a szüleié, akik előfizették. Ezeket a kéréseket szívesen teljesítették, ám a „szerkesztő bácsi” fontosnak tartotta, hogy a gyermekek tisztában legyenek a valós viszonyokkal: „... Még csak azt kérdezem: mért írtad a neved alá ezt: előfizető. Azt hiszem: tévedsz. Te az Én Ujságomnak „olvasója” vagy, az előfizető édes apád.”

A „szerkesztő bácsi”-val való levelezés sok gyerek számára gyakorlásra, a levelezé-

si kultúra elsajátítására adott lehetőséget. „A szerkesztő bácsi postá”-jában szereplő üzenetek jelentős része magukról a levelekről szól: külalakjukról, hosszúságukról, tintapacákról („malaczkok”-ról), a porzó és az itató használatáról; illetve arról, hogy a levélíró hol tart, mennyit fejlődött a levélírás tudományában. A „szerkesztő bácsi” gyakran meg is pirongatja a levélírókat: az ügyetleneket tréfásan, másokat – az illemszabályok („Ha máskor levelet írtok, ne az édes apa számlájára, hanem rendes levélpapírra írjatok, mert a tiszteletet így adjátok meg.”) vagy a „szerkesztő bácsi” ízlése ellen vétőket („Azok a maskarás képek nekem nem tetszenek egy csöppet se. Ott ékeskednek már a levelező lapokon a magyar történelem dicső alakjai, a nemzet nagy költői: miért nem azok közül választasz egyet-egyét.”) – keményebben. A levelezési kultúra részét képezi az alkalmi jókívánságok küldése is. Különböző ünnepek – kiváltképp Lajos-nap, karácsony és újév – alkalmával Az Én Ujságom olvasói nem mulasztották el, hogy üdvözlét küldjenek a „szerkesztő bácsi”-nak.

Nemi szerepek, családközpontúság, szociális érzékenység

Annak a közismert megfigyelésnek alátámasztására, hogy a fiú- és leánygyermek különböző nevelésének részeként a felnőttek – születésüktől fogva – másképp beszélnek hozzájuk, számtalan példát találhatunk a „szerkesztő bácsi” üzenetei között. A fiúcskákkal – legyenek bármilyen fiatalok – vagy úgy „beszél”, mint „férfi a férfivel”: szikáran, egyenesen (néha szinte kíméletlenül), vagy számon kéri rajtuk a férfiasnak tartott erényeket („Hát te olyan félős gyerek vagy, hogy a sötét szobába nem mersz bonyitni? Ugyan, ugyan ne légy olyan anyám-asszony katonája!”).

A leánykáknak szóló üzenetekben viszont elnézőbb, és hajlamos a gúnyogásra (például „eszem azt a kis csicsergő szádat”).

A „szerkesztő bácsi” másképp „mosolyodik el” a fiúk, másképp a lányok levelén. Egy fiúcskának ezt írja válaszüzenetében: „Perjámoson is, Nagy-Szent-Miklóson is, Nagy-Kikindán is voltál, azt mondod. Hát

aztán mit kerestél te Perjámoson, Nagy-Szent-Miklóson és Nagy-Kikindán?” Egy kislánynak pedig: „Örömmel olvasom leveledből, hogy már nem selypítesz. Annak is örvendek veled együtt, hogy Aranka meg Frida nem is selypítettek soha.”

Az üzenetek gyakori témája a családtagok – elsősorban szülők – iránti szeretet és tisztelet fontossága. Az apák, anyák, nagyszülők, kedves nagynénik és egyéb rokonok – a „szerkesztő bácsi” szerint – már-már földöntúli jóságú, önzetlen lények, és a gyermek egyik legfontosabb feladata, hogy örömet szerezzen nekik, elvárásaiknak megfeleljen. A levélírók gyakran számolnak be fájdalmas családi eseményekről. A szülő(k) elvesztése valódi tragédia, mely a gyermek egzisztenciáját is fenyegetheti („...se apád, se anyád, árva vagy ... De ne essél kétségbe, bízzál Istenben. Ki az Istenben bízik, soha nem csalatkozik, ki a mezők liliomát ruházza, ki az égi madárnak hű gondját viseli: az nem hagyja el az apátlan, anyátlan árvát sem.”), egy-egy testvére, unokatestvére halála azonban nagy szomorúság ugyan, de, sajnos, nem rendkívüli dolog: az üzenetek alátámasztani látszanak a szomorú demográfiai tény, hogy a századfordulón – még a kiegyensúlyozottabb anyagi viszonyok között élő családokban is – a mainál jóval magasabb volt a gyermekhalandóság.

A jó gyermek tehát szereti és tiszteli szüleit és más családtagjait. Ezenkívül szorgalmasan tanul: „én is örülök ám annak, hogy tiszta kitünő bizonyítványt mutattál kedves szüleidnek, mert nekem a szorgalmas, jóltanuló gyermekekben nagy örömem telik.”; lehetőség szerint nem ír verseket: „A gyermek ne is írjon még verset; tanuljon szorgalmasan, olvassa a jeles írókat. Majd írhat nagy korában, ha az Isten megáldotta költői tehetséggel.”; takarékos: „Dicsérlek érte, hogy a kedves szüleidtől kapott fillérekkel összegyűjtögetted s ebből a megtakarított pénzből járatod Az Én Ujságomat. Mindenesetre jobb, mintha elcukroznád.”; és szociálisan érzékeny: adományaival segíti szegény sorsú gyermektársait, jótékonyági gyermekzsúrokon vesz részt, és együtt érez a hátrányos helyzetű rétegekkel: „Láthattad ott a bányában: milyen nehéz a sze-

gény bányamunkás sorsa. Hát légy részvétellel irányában s tanúld meg tisztelni, becsülni azt a szegény népet, a ki ott a föld alatt dolgozik.” Érdekes módon, az üzenetekben fontos szerepet kapott a madarak szeretete és védelme – talán azért, mert a madár mint a szabadság szimbóluma, kedves volt a „szerkesztő bácsi” számára: dicséretet kaptak a kislányok, akik télen etették a madarakat, és nemkívánatosnak minősült a madarak díszállatként való rabságban tartása: „Jaj de szépen énekel a mi madarunk a kaliczkában, szerkesztő bácsi! ezt írod hozzám a leveledben. Szebben énekel a madár a szabadban mégis, hugocskám. A madárnak a szabadság az éltető levegője.”

A hazafias nevelés programja

Az *Én Ujságom* egyik legfőbb – érezhető és hangoztatott – célkitűzése volt, hogy a fiatal nemzedéket hazafias szellemiségre nevelje, lépten-nyomon hangsúlyozva a magyar történelem megismerésének fontosságát. A „Szerkesztő bácsi postája” – ez általában jellemző Az *Én Ujságomra* – két korszakot emelt ki a magyar történelemből, és állított különösen gyakran az ifjúság elé: a Rákóczi-szabadságharcot és az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot. Minden és mindenki, aki vagy ami ezekkel a történelmi eseményekkel kapcsolatban állt, szent volt a „szerkesztő bácsi” számára: „Rákóczi megszentelt nyomain jártatok, keltetek az idén. Az én lelkem sokszor elszáll arra, a merre a nagy szabadsághős járt, le-leborúl arra a földre s megcsókolja minden rögét.” A 19–20. század fordulóján 1848–1849 még „élő történelem” volt, amelyről már teljesen nyíltan lehetett beszélni és nosztalgizálni: „Áldja meg az Isten a jó öreg nagyapót, ki annyit beszélt neked sírva a szabadságharczról. Csókold meg a kezét, a mellyel, mint honvéd, a kardot forgatta a hazáért. Kalapot emelek előtte. Add át neki mély üdvözetemet.”

A hazafias nevelés programja nem volt hatástalan: a gyermekek ápolták a hagyományokat („Szeretnélek benneteket sorra megcsókolni, hogy kis kertetekből koszorút kötöttetek az ott nyugvó honvédek sírjára. Áldja meg az Isten azt a kis kertet örökös ta-

vasszal, a ti lelketeket pedig a hazaszeretet örök imádásával.”), és a szerkesztői üzenetekből ítélve a nemzeti érzés – sőt, szenvedély – átélésének leírása gyakori témája lehetett a gyermekek leveleinek. Az igaz hazafi nemcsak a magyar történelem, de a magyar föld iránt is rajong: „A mi székesfővárosunk úgy épül, úgy szépül, oly gyorsan halad, hogy idővel a világ legszebb városai közé emelkedik.”; „... kevés ország van a világon olyan gazdag természeti szépségekben, mint Magyarország. És mégis hányan vannak, kik mindig a külföldet járják keresztül-kasúl, pedig hazájokat alig ismerik.”

A „szerkesztő bácsi” hazafiasságáról kialakított képünket talán árnyalhatja, hogy a nemzet két „szent” verse – a Himnusz és a Szózat közül – az utóbbit érezte fontosabbnak. (Széles körben elfogadott vélemény szerint *Vörösmarty* műve kedvezőbb képet fest a magyarságról, mint a Himnusz, másrészt felszólít a haza iránti hűsége, s emiatt lelkesítőbb.) A „szerkesztő bácsi” gyakran említi, idézi a Szózatot, A Himnuszról csak mellékesen szól.

A magyar történelem bemutatása, hazaszeretetre nevelés volt a tárgya Az *Én Ujságom*ban az „Emlékezzünk régiekről” rovatnak is, melynek keretében a lap megjelenésének hetén aktuális dátumokhoz kapcsolódó történelmi eseményeket idézett fel a rovatvezető, aki – hasonlóan Az *Én Ujságom*ban szereplő többi, aláírás nélkül megjelent közleményhez – lehetséges, hogy maga Pósa Lajos volt.

Talán csak mai szemmel nézve megdöbbenő, hogy a rovat – noha Az *Én Ujságom* eredetileg 6–10 éves gyermekeknek szült – legtöbbször csatákat, ostromokat, véres megszárlásokat idéz fel. Egy korabeli újságíró (sic: Kisdednevelési kiállítás. Magyar Salon, XI., 1889, 661–666. old.) szerint „...a katonaság csodálatos varázssal bír a gyermekekre. És ne higgye senki, hogy a cifra egyenruha vesztegeti meg szemét, nem, a fegyverek titokzatos hatalma, a hadakozás nyerseségéről szerzett hallomások ejtik meg ártatlan lelkét. A gyermeknek a hősiesség imponál: a nyers erő. A mesékben az óriásokat szereti; az állatvilágban kedvence az oroszlán, és játékei között első helyet foglal

el a puska” (-SIC 1889, 42). Pósa Lajos – aki egyébként féltőn ügyelt rá, hogy nehogy a gyermeki lelket sértő dolgok kerüljenek be Az Én Ujságomba – szintén úgy gondolhatta, hogy olvasói életkori sajátosságainak megfelel a rovat tartalma. Néha igyekezett hangsúlyozni, hogy a bemutatott szörnyűségek – melyeket valamely idegen nép követett el a magyarokkal szemben – nem most, hanem a múltban történtek. Néhány példa gyermekeknek szánt múltidézőből: „Az oláhok Hátszegezen, Erdélyben ezen a napon borzalmasan kegyetlenkedtek. A védtelen nőket és gyermekeket megölték; tizenöt férfit a Sztrigy vizébe fojtottak, nyolcvanat meg főlakasztottak.” „Nemcsak 1848 története van az oláh kegyetlenséggel beírva, régebben is állati vadsággal irtotta az oláh parasztság a magyart. 1784-ben két vármegye: Hunyad és Zaránd megye minden községét fölgyújtották és a lakosságot legyilkolták.” „A török katonák elkapdosták a gyermekeket. (Pénzen árulták a gyermekeket Konstantinápolyban.)” „A nagy török had egy pár percz alatt felkoncizolta a magyarságot. Losoncznak a fejét levágták és mézbe dugva küldték el a császárnak.”

Az emberi élet értékéről a mai felfogástól gyökeresen eltérő képet kaphattak Az Én Ujságom kis olvasói. A háborúk embervesztéseit gyakran a területi veszteségekkel együtt – azokkal mintegy egyenrangúként kezelve – említi a rovat. Ezzel a szemlélettel függhet össze az, amit az „Emlékezünk régiekről” sugall: hogy ha az ellenség emberei közül sok meghal – azaz sokat megölnek a magyarok –, az jó (ha ráadásul katonatiszterkről van szó, az még jobb).

A „magyarság” a soknemzetiségű Magyarországon (ahol a magyarok a legnagyobb nemzetet alkották ugyan, de összességében fellet sem tették ki a lakosságnak) a „szerkesztő bácsi” bácsi számára abszolút érték volt. A magyaroktól (természetesen a magyar gyermekektől is) minden körülmények között elvárta, hogy etnikai identitásukat megőrizték; a Magyarországon élő vagy a magyarokkal bármilyen módon kapcsolatba kerülő más nemzetiségűekre nézve pedig szinte kötelezőnek tartotta a magyarsághoz való asszimilációt. A magyar nyelv elsajátítása, illetve

gyakorlása szerinte elsődleges feladata minden (legalább félig-meddig) magyarnak, ha távol is él a magyar nyelvterülettől. Ezen túlmenően, a nem magyar anyanyelvűektől is elvárta, hogy magyarul tanuljanak, beszéljenek – a magyarok örömeire és saját gyönyörűségükre („Csak beszéljete mindig magyarul azokkal a német gyermekekkel, hadd tanulják meg jól a szépen zengő magyar nyelvet. Majd megértik akkor azokat a szép magyar történeteket is.”). „Magyarnak lenni” – ez a „szerkesztő bácsi” szerint, nem elsősorban származás, sokkal inkább választás, elhatározás kérdése volt: megismerni (és tisztelni) a magyar történelmet, elfogadható szinten beszélni magyarul és minél előbb magyar nevet választani maguknak („Ugy örülök, hogy ki sem mondhatom, mikor idegen nevű kis olvasóim megmagyarosítják a nevüket!); sőt, akár a kis kedvenceknek is: „Két kis kutyádnak nem valami magyaros nevet adtál, Elluskám. Minek nevezed te az egyiket Groginak, a másikat Misisippinek? Mennyi szép magyaros kutyanev van! Sajó, Bodri, Morzsa, Tisza stb. Miért nem ezek közül választottál?”

Berta levele

Az Én Ujságom levelezési rovatában megszólított gyermekek neve – vagy legalábbis vezetékneve – sok esetben ismerősen cseng. Gondos filológusok valószínűleg számos, később ismertté vált személyiségre bukkanhatnának a kis levelezők között (bár ehhez gyakran ismerni kell az eredeti – magyarosítás előtti – neveket is). Az Én Ujságom 1901-es évfolyamának 9-edik számában, a „Szerkesztő bácsi postájá”-ban a következő üzenetet olvashatjuk:

„Bocza Bertuka

Sokszor kell még neked, kis lányom, a papíroson betűt szántogatni, míg egyenes barázdát tudsz rajta húzni. Sok csipi csóka, friss csicsóka lesz még addig a kertben.”

Az általunk ismert, az irodalmi köztudatba később „Csinszka” néven bevonult *Bocza Berta* 1894. június 7-én született, a szerkesztői üzenet megjelenésekor tehát körülbelül hat és fél éves volt: így feltételezhetjük, hogy az üzenetben megszólított Ber-

tuka nem más, mint Csucs kis úrnője. S ha igen, akkor Bertuka megfogadta a „szerkesztő bácsi” tanácsát: élete során szorgosan szántogatta a betűt a papíron.

Irodalom

GÁRDONYI GÉZA: *Gyermekek költője*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 8–9. old. GYÖNGYÖSI LÁSZLÓ: *Pósa Lajos. Irodalomtörténet*, VIII., 1919, 23–33. old.; 177–217. old.

KOMÁROMI GABRIELLA: *A gyermekkönyvek titkos kertje. Tanulmányok, esszék, kritikák*. Pannonica Kiadó, Budapest, 1998.

KOMLÓS ALADÁR: *Pósa Lajos*. In: *A magyar költészet Petőfitől Adyig*. Gondolat, Budapest, 1959, 245–249. old.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Pósa Lajos*. In: *Írók, festők, tudósok. Tanulmányok magyar kortársakról*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1958, II. kötet, 23–32. old.

LAKATOS ÉVA: *Az Én Ujságom*. In: *Magyar irodalmi folyóiratok*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1972, A sorozat/1. 147–152. old.

LŐRINCZY GYÖRGY: *A Pósa-asztal*. Singer és Wolfner, Budapest, 1922

MÓRA ISTVÁN: *Az Én Ujságomról*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 14–15. old. SEBŐK ZSIGMOND: *Az Én Ujságom és a gyermekirodalom*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 3–4. old.

SZINNYEI JÓZSEF: *Pósa Lajos. Magyar írók élete és munkái*. Horánszky Géza kiadása, Budapest, 1906, XI. kötet (Popeszku – Rybay) 61–65. old.

TÁBORI RÓBERT: *Nyílt levél Pósa Lajoshoz*. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából*. Singer és Wolfner, Budapest, 1900, 13. old. TÓTH LAURA: *Pósa Lajos* (bölcsészdoktori értekezés). Budapest, 1936.

Balogh Lídia

Gyerekkrimibe öltözött irodalom

Általános vélekedés szerint kortárs irodalmunk leginkább egy narratológiai termelődőszövetkezetre emlékeztet, amelyben az írók a posztmodern normatívának megfelelően termelik, egyre csak termelik a különféle szövegkorpuszokat – azzal a megkötéssel, hogy semmi kauzalitás, semmi teleologizmus illetve semmi linearitás nem szerepelhet a felhasznált anyagok között. Ebből természetszerűleg az következik, hogy a befogadó – aki alkalmasint a korábbi irodalmi diszkurzusok termékein nőtt föl – emberi fogyasztásra alkalmatlannak ítéli mai magyar irodalmunkat.

Pusztá megszokás kérdése. Ha Weöres Sándor nem feltétlenül gyerekeknek szóló verseit rendíthetetlenül fűjja minden óvodás, érdemes eljátszadózni a gondolattal: nem lehetne-e a modern prózai művek recepcióját is már kora gyermekkorban elkezdni? Hogy mindez nem utópisztikus ábránd, bizonyítja Szávai Géza könyvecskéje, mely a Burgumburgi Vidám Könyvek sorozatban látott napvilágot a Pont Kiadó gondozásában, s az ékesszóló „Burgum Bélus – a mesterdetektív” címet viseli. Tagadhatatlan, hogy némi gyanakvást kelthet a cím, ám a gyanú mint olyan: a krimi-olvasáshoz elengedhetetlen előfeltetés. Kérdés: vajon lehetséges-e a gyanakvást motivikus szervezőerőként egy absztrahált vagy narratológiai síkra áthe-

lyezni a gyerekirodalom szintjén. És ha lehetséges is, mennyiben maradnak meghatározóak a műfaj hagyományai?

A könyv – struktúráját tekintve – két nagy egységből áll: az első – mintegy száz oldalnyi rész a tényleges története, a második – mindössze tízoldalas – a „Burgumburg Folyó Irat- és Rajzolat” címet viseli. Első hallásra az ember hajlamos ironikus mosollyal kezelni ezt a burgumburgozást, melyet a gyermeki olvasat összeköt a plüssmacskák világával – netán még a hamburgerrel is. Holott gúnymosolyra semmi ok: a cím adekvát a műfajjal.

Az angol burgher és a német Bürger, vagy a Ká und Kás magyar változat: a burger mind azt jelenti, hogy polgár. Burgum Bélus igazi polgár, a szó XIX. századi értel-